

DEZAVANTAJLI GRUPLARIN AFET HAZIRLIĞI

Editör

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim KIYMIŞ

Hipokrat
Yayıncılık

© 2025 DEZAVANTAJLI GRUPLARIN AFET HAZIRLIĞI

ISBN: 978-625-6169-55-5

Tüm hakları saklıdır. 5846 ve 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri yasası gereği; bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Hipokrat Yayınevi'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bölümler içinde kullanılan resim ve bilgilerin sorumluluğu o bölümün yazar(lar)ına aittir.

Editör

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim KIYMIŞ

Yayıncı

Hipokrat Yayınevi

Grafik-Tasarım

Hipokrat Grafik Tasarım

Baskı - Cilt

Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.

İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1 Yenimahalle/Ankara

Tel: 0312 395 85 71 • Sertifika No: 47479

Hipokrat
Yayıncılık

Süleyman Sırrı Cad. No:16/2 Sıhhiye
Tel: (0312) 433 03 05 - 15 ANKARA
www.hipokratkitabevi.com



Afetler, yalnızca fiziksel yıkımlara yol açan olaylar olmaktan öte, toplumların sosyal dokusunu, ekonomik yapısını ve toplumsal dayanıklılığını derinden etkileyen çok boyutlu süreçlerdir. Bu süreçlerde en fazla zarar gören kesimlerin ise çoğu zaman sosyal, ekonomik veya fiziksel bakımdan dezavantajlı durumda bulunan gruplar olduğu bilinmektedir. Afet risklerinin etkisini anlamak, yalnızca tehlikenin büyüklüğüne odaklanmakla sınırlı değildir; aynı zamanda bireylerin yaşam koşulları, erişilebilir hizmetler, toplumsal destek ağları ve mevcut yapısal eşitsizlikler gibi unsurları da birlikte değerlendirmeyi gerektirir. Bu nedenle, afetlere hazırlık çalışmalarının tüm toplum kesimlerini kapsayacak biçimde tasarlanması yaşamsal bir önem taşımaktadır.

Bu kitap, “**Dezavantajlı Grupların Afet Hazırlığı**” başlığı altında, afet yönetimine kapsayıcı bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktadır. Kitapta yer alan her bölüm, alanında uzman akademisyenlerin titiz değerlendirmeleriyle hazırlanmış hem kuramsal bilgi birikimini hem de uygulamadaki ihtiyaçları dikkate alarak dezavantajlı grupların afetlere hazırlık süreçlerini farklı yönleriyle ele almıştır. Çocuklardan kadınlara, engelli bireylerden yaşlılara, göçmenlerden kırsal bölgelerde yaşayanlara, ruh sağlığı sorunu olan bireylerden sosyoekonomik açıdan dezavantajlı kesimlere kadar pek çok grup özelinde analizler sunulmuş; her bir grup için ayrı ayrı uyarlanabilir rehber niteliğinde öneriler geliştirilmiştir. Son bölümde ise kapsayıcı afet yönetiminin temel ilkeleri tartışılmış ve dezavantajlı grupların afet hazırlığı süreçlerine aktif katılımının nasıl güçlendirilebileceğine ilişkin bütüncül bir çerçeve ortaya konulmuştur.

Bu eserin temel amacı, afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik çalışmalarda kapsayıcılığın artırılmasına ve toplumun tüm kesimlerinin afetlere daha hazırlıklı hale gelmesine katkıda bulunmaktır. Kitabın; karar vericiler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, uygulayıcı kurumlar, akademisyenler ve sahada çalışan uzmanlar için değerli bir başvuru kaynağı olacağına inanıyorum.

Kitabın hazırlanmasında emeği geçen tüm bölüm yazarlarına, akademik katkıları ve özverili çalışmaları için içten teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmanın, afetlere dayanıklı toplum oluşturma çabalarına anlamlı katkılar sağlayarak okuyuculara yeni perspektifler kazandırmasını temenni ederim.

Saygılarımla,

Editör

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim KIYMIŞ

Katkıda Bulunanlar

Editör

İbrahim KIYMIŞ, Dr. Öğr. Üyesi

Gümüşhane Üniversitesi, Şiran Mustafa Beyaz Meslek Yüksekokulu,
Acil Durum ve Afet Yönetimi Programı

Yazarlar

Betül AŞCI, Öğr. Gör.

Ardahan Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı

Burcu KINIK CANDEMİR, Öğr. Gör.

Muş Alparslan Üniversitesi, Bulanık Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı

Burçak Yakın, Öğr. Gör.

Ardahan Üniversitesi, Nihat Delibalta Göle Meslek Yüksekokulu, İşletme Yönetimi Bölümü

Ceren ŞAŞMAZLAR, Öğr. Gör.

Avrasya Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, İş Sağlığı ve Güvenliği Programı

Demet TURAN, Öğr. Gör.

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu,
İlk ve Acil Yardım Programı

Hüseyin DOĞAN, Dr. Öğr. Üyesi

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Patnos Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Sosyal Hizmet Bölümü

İbrahim KIYMIŞ, Dr. Öğr. Üyesi

Gümüşhane Üniversitesi, Şiran Mustafa Beyaz Meslek Yüksekokulu,
Acil Durum ve Afet Yönetimi Programı

İsmail DÖNMEZ, Doç. Dr.

Muş Alparslan Üniversitesi, Bulanık Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı

Kenan ÖZMEN, Dr. Öğr. Üyesi,

Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu,
Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı

Lokman ODABAŞ, Öğr. Gör.

Trabzon Üniversitesi, Şalpazarı Meslek Yüksekokulu, Acil Durum ve Afet Yönetimi Programı

Mehmet Latif CANDEMİR, Öğr. Gör.

Muş Alparslan Üniversitesi, Bulanık Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı

Mesut KOÇ, Öğr. Gör.

Muş Alparslan Üniversitesi, Bulanık Meslek Yüksekokulu, Acil Durum ve Afet Yönetimi Programı

Nesibe ETKİ OĞ, PhDc

Gümüşhane Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Afet Yönetimi Anabilim Dalı,
Doktora Programı, PhDc

Resul DURAN, Dr. Öğr. Üyesi

Hakkâri Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı

Rezzan PEKCAN EKİNCİ, Öğr. Gör.

Muş Alparslan Üniversitesi, Bulanık Meslek Yüksekokulu, Acil Durum ve Afet Yönetimi Programı

Sezai DEMİRDELEN, Öğr. Gör.

Ardahan Üniversitesi, Nihat Delibalta Göle Meslek Yüksekokulu, Sivil Savunma ve İtfaiyecilik
Programı

Ümran Ayşen KÜÇÜK, Öğr. Gör. Dr.

Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin Meslek Yüksekokulu, Acil Durum ve Afet Yönetimi Programı

Editör Hakkında

vii

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim KIYMIŞ

Sayın Kıymış, Adana'nın Seyhan ilçesinde doğmuş ve Adana Anadolu Sağlık Meslek Lisesi, Acil Tıp Teknisyenliği bölümünden mezun olmuştur. Özel hastanede Acil Tıp Teknisyeni olarak görev yaptıktan sonra 2012 yılında Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Acil Yardım ve Afet Yönetimi lisans programını (4+1 yıl hazırlık) birincilikle kazanmıştır. 2013 yılında Rize İkizdere Acil Sağlık Hizmetleri 1 Nolu İstasyonuna Acil Tıp Teknisyeni olarak atanmıştır. Aynı yıl İstanbul Gazi Osman Paşa Taksim Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne ardından Gümüşhane Devlet Hastanesi'ne Acil Tıp Teknisyeni olarak atanmıştır. 2017 yılında Acil Yardım ve Afet Yönetimi lisans programını başarı ile tamamlamış, aynı yıl Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Afet Yönetimi ABD yüksek lisans programını kazanmış ve 2019 yılında başarı ile mezun olmuştur. 2018 yılında Gümüşhane Devlet Hastanesi'nde Acil Tıp Teknisyeni olarak çalışırken Sivil Savunma Amiri olarak görevlendirilmiş, hastanede Sivil Savunma Amiri olarak Hastane Afet Planı (HAP), iş sağlığı ve güvenliği hastane sorumluluğu, afet eğitimleri, masabaşı ve uygulamalı tatbikatları yürütmüştür. 2019 yılında Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Afet Yönetimi Doktora Programını kazanmıştır. Sağlık Bakanlığı'nda 7 yıl görevini yaptıktan sonra 2019 yılında Gümüşhane Üniversitesi Şiran Mustafa Beyaz Meslek Yüksekokulu Acil Durum ve Afet Yönetimi ön lisans programına Öğretim Görevlisi olarak atanmıştır. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Afet Yönetimi Doktora Programını başarı ile tamamlamış, 2023 yılında Gümüşhane Üniversitesi Şiran Mustafa Beyaz MYO Acil Durum ve Afet Yönetimi programına Dr. Öğr. Üyesi olarak atanmıştır. Sayın Kıymış, lisans, yüksek lisans ve doktora derecelerini afet yönetimi alanında yapmış olup afet yönetiminin çeşitli alanlarında çok sayıda makale, kitap bölümü ve bildirileri bulunmaktadır.

İçindekiler

ix

Bölüm 1

Afetlerde Dezavantajlı Gruplar ve Afet Hazırlığının Önemi 1

ÜMRAN AYŞEN KÜÇÜK • İBRAHİM KIYMIŞ • CEREN ŞAŞMAZLAR

Giriş.....	1
Afetlere Genel Bakış ve Savunmasızlık/Kırılganlık/Dezavantajlılık Kavramları.....	2
Dezavantajlı Gruplar İçin Kapsayıcı Afet Yönetimi.....	4
Dezavantajlı Gruplar İçin Afet Hazırlık Stratejileri.....	9

Bölüm 2

Dezavantajlı Grup Olarak Çocuklar ve Gençler İçin Afet Hazırlığı 15

REZZAN PEKCAN EKİNCİ • İSMAİL DÖNMEZ

Giriş.....	15
Afetlerde Çocukların Fiziksel, Psikolojik ve Güvenlik İhtiyaçları.....	15
Afetlerde Çocukların Güvenliği ve Barınma İhtiyaçları.....	17
Afet Sonrası Eğitim ve Destek Politikaları.....	20
Çocuk ve Gençlerin Afetlere Hazırlık Sürecine Dahil Edilmesi.....	21
Ulusal ve Uluslararası İyi Uygulama Örnekleri.....	23
Sonuç ve Öneriler.....	25

Bölüm 3

Dezavantajlı Grup Olarak Kadınlar ve Toplumsal Cinsiyet Perspektifiyle Afet Hazırlığı 29

KENAN ÖZMEN • MESUT KOÇ

Giriş.....	29
Toplumsal Cinsiyet: Kavramsal Çerçeve.....	30
Kadınların Afetlere Karşı Savunmasızlığı: Cinsiyet Temelli Bir Yaklaşım.....	31
Kadınların Afetlere Hazırlık Sürecine Katılımı.....	35
Sonuç ve Öneriler.....	40

Bölüm 4**Dezavantajlı Grup Olarak Engelli Bireyler İçin Kapsayıcı Afet Hazırlığı43****BETÜL AŞCI**

Giriş.....	43
Engellilik Kavramı, Engellilik Tanımları ve Engel Sınıflandırmaları.....	44
Afetlerde Engelli Bireylerin Karşılaştıkları Problemler.....	55
Engelli Bireyler İçin Afet Hazırlık ve Tahliye Stratejileri.....	59
Erişilebilir Afet Müdahale ve Kurtarma Çalışmaları.....	66

Bölüm 5**Dezavantajlı Grup Olarak Yaşlılar İçin Afet Hazırlığı73****MESUT KOÇ • NESİBE ETKİ OF**

Giriş.....	73
Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistikler.....	73
Yaşlanan Toplum ve Sağlık Hizmetleri: Yeni Dönemin Zorlukları ve Fırsatları.....	76
Afetlerde Yaşlı Bireylerin Afetlere Karşı Artan Savunmasızlıkları.....	77
Yaşlılar İçin Afet Hazırlık Planları.....	78
Toplumsal Dayanışma ve Politika Geliştirme.....	80
İyi Uygulama Örnekleri ve Öneriler.....	80
Sonuç ve Öneriler.....	81

Bölüm 6**Dezavantajlı Grup Olarak Göçmenler ve Mülteciler İçin Afet Hazırlığı85****HÜSEYİN DOĞAN • RESUL DURAN**

Giriş.....	85
Göçmen ve Mültecilerin Afetlerde Savunmasızlığı.....	87
Afetlerde Karşılaşılan Temel Sorunlar.....	88
Hukuki Durum, Politika ve Uygulamalar.....	91
Göçmen ve Mülteciler İçin Afet Hazırlığı Stratejileri.....	93
Sonuç ve Öneriler.....	95

Bölüm 7**Dezavantajlı Grup Olarak Kırsal ve Dezavantajlı Bölgelerde Yaşayanlar İçin Afet Hazırlığı 101****SEZAI DEMİRDELEN • ÜMRAN AYŞEN KÜÇÜK**

Giriş.....	101
Afet	102
Kırsal Yerleşimleri Etkileyen Doğal Afetler	103
Kırsal ve Dezavantajlı Bölgelerdeki Kırılganlık Unsurları	105
Kırsal Alanlarda Afet Hazırlığının Önemi	107
Sonuç ve Öneriler	109

Bölüm 8**Dezavantajlı Grup Olarak Ruh Sağlığı Sorunu Olanlar İçin Afet Hazırlığı 113****MEHMET LATİF CANDEMİR • BURCU KINIK CANDEMİR**

Giriş.....	113
Afetlerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri	115
Ruh Sağlığı Sorunu Olan Bireyler: Tanımlar ve Yaygın Durumlar	116
Afetlere Hazırlık Sürecinde Ruh Sağlığına Yönelik Temel İlkeler	118
Ruh Sağlığı Sorunu Olanlar İçin Afet Planı Hazırlama	120
Afet Sonrası Ruh Sağlığının Korunması ve Destek	123
Bakım Verenler İçin Rehber	124
Toplumsal ve Kurumsal Düzeyde Hazırlık Önerileri	126
Vaka Örnekleri ve Örnek Senaryolar	127
Sonuç ve Öneriler	129

Bölüm 9**Dezavantajlı Grup Olarak Düşük Sosyoekonomik Düzeydeki Bireyler İçin Afet Hazırlığı 133****BURÇAK YAKIN**

Giriş.....	133
Literatür Taraması.....	134
Türkiye'ye Özgü Bulgular	139
Türkiye'ye Özgü Bulgular ve Uluslararası Karşılaştırmalar	142
Politika Önerileri ve Uygulama Stratejileri	144
Sonuç ve Öneriler	152

Bölüm 10

Dezavantajlı Grup Olarak Kronik Hastalığı Olanlar İçin Afet Hazırlık Rehberi 157

DEMET TURAN

Giriş.....	157
Hangi Kronik Hastalığı Olanlar Afetlerde Daha Savunmasız?	158
Kronik Hastalıklar ve Afetlere Yönelik Riskler	167
Kronik Hastalığı Olan Bireylerde Afetlerde Sağlık Hizmetlerinin Erişilebilirliği ve Yetersizliği....	169
Kronik Hastalığı Olan Bireylerde Tıbbi Destek ve İlaç Temini Konusunda Afet Hazırlığı	171
Sonuç ve Öneriler	172

Bölüm 11

Kapsayıcı Afet Yönetimi ve Dezavantajlı Grupların Afet Hazırlığına Katılımı 177

LOKMAN ODABAŞ

Giriş.....	177
Afetlerde Kapsayıcılığın Teorik Temelleri ve Uygulama Alanları.....	182
Savunmasız Grupların Afet Yönetimindeki Rolü ve Katılımı.....	184
Toplum Tabanlı Afet Hazırlığı Modelleri	187
Dezavantajlı Gruplara Yönelik Spesifik Afet Hazırlık Programları.....	190
Afet Sonrası Hizmetlerde Adalet ve Erişim	195
Sonuç ve Öneriler	197